

ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE U KRIZNIM SITUACIJAMA

PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE IN CRISIS

Jakovljević Vladimir¹, Gačić Jasmina²

Rezime: Rasprave u međunarodnoj naučnoj i stručnoj zajednici o značenju i valjanosti onoga što sačinjava "kritičnu infrastrukturu" nisu nove i nepoznate. Pre nego je sintagma "kritična infrastruktura" postala izuzetan predmet interesovanja u brojnim analizama koje su se odnosile na terorizam i unutrašnju bezbednost, pojam "infrastruktura" osamdesetih godina je bio referentna tačka kreatora javne politike i bezbednosti. Danas se u brojnim teorijskim analizama "kritična infrastruktura" najčešće određuje kao skup fizičkih i virtuelnih sistema i sredstava koji su ključni za normalno funkcionisanje države. Kritična infrastruktura obuhvata pojedine institucije javnog i privatnog sektora, kanale distribucije i "mreže" osoba i informacija koje garantuju nesmetan i kontinuiran protok ljudi, roba, servisa, usluga, što je ključno za stabilnost ekonomskog, socijalnog i bezbednosnog sistema zemlje. Krizne i vanredne situacije u najvećem broju slučajeva prouzrokuju oštećenja na infrastrukturnim sistemima, čime remete ustaljene načine i metode snabdevanja stanovništva, privrede i drugih korisnika koji su direktno zavisni od njihovog funkcionisanja. S druge strane, zastoj u svakodnevnom funkcionisanju infrastrukturnih kapaciteta može prouzrokovati stanje krizne i vanredne situacije. Zbog toga je u svetu prioritet u zaštiti definisan na način da se, uz ljudske živote, koji su po rangu zaštite ostali na prvom mestu, definiše nužnost zaštite i kritičnih infrastrukturnih sistema. Na efikasno funkcionisanje kritične infrastrukture u uslovima kriznih i vanrednih situacija znatno utiče adekvatna iskorišćenost resursa sistema, koji mogu pomoći da se uspešno odgovori na bezbednosne izazove, rizike i pretnje.

Ključne reči: kritična infrastruktura, krizna situacija, zaštita, resursi.

Abstract: Debates in international scientific community about the importance and validity of components that make 'critical infrastructure', are not new or unknown. Before the phrase 'critical infrastructure' has become a subject of interest in many analyses of terrorism and internal security, the term 'infrastructure' was a reference point of the creators of politics and security in the 80s. Today is the phrase 'critical infrastructure' in many theoretical analyses determined as a group of physical and virtual assets vital to a normal functioning of a country. Critical infrastructure encompasses certain institutions of a public and private sector, distribution channels and 'networks' of people and information which guarantee undisturbed and continuous flow of people, goods and services. This is vital for stability of economic, social and security system of a country. Crises in most cases cause damages to infrastructure, and disturb stable ways and methods of supply of the citizens, economy and other users that directly depend on their functioning. On the other hand, halt in everyday functioning of infrastructure and its capacities, could cause crises and emergency situations. That is why the priority in the world is protection of human lives, at first place, and then necessary protection of critical infrastructure.

¹Vladimir Jakovljević, redovni profesor, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Gospodara Vučića 50, Beograd, Srbija, vjakov@fb.bg.ac.rs

²Jasmina Gačić, docent, Univerzitet u Beogradu, Fakultet bezbednosti, Gospodara Vučića 50, Beograd, jgacic@sezampro.rs

Efficient function of critical infrastructure in crises is influenced by an adequate utilization of resources that can help in finding solution for challenges of security, risks and threats.

Key words: *critical infrastructure, crisis, protection, resources.*

UVOD

Sa pojmom "krize"³ se susrećemo gotovo svakodnevno, ali je razumevanje sadržaja pojma krize često nejasno i nerazumljivo. Pojam "kriza" i još češće sintagme "krizna situacija" i "vanredna situacija"⁴ se proučavaju sa različitih aspekata i u različitim naučnim disciplinama. Uopšteno posmatrano, kriza predstavlja svaki iznenadni prekid do tada neprekidnog funkcionisanja određenog sistema ili ciklusa, a u užem smislu, pojavu koja označava zaokret, odnosno vrhunac opasnog razvoja. Ne postoji tipična ili standardna kriza, već je svaka krizna situacija slučaj za sebe i predstavlja zaseban okvir u kome se analiziraju ranjivost i ugroženost kritičnih kapaciteta. Mišljenje većine autora koji se bave problematikom upravljanja kriza jeste da svaka definicija krize treba jasno da navede ključne pretnje, nivo njihove opasnosti, mogućnost kontrolisanja krize izazvane tim pretnjama, odnosno objektivnu procenu ugroženosti nacionalnih resursa. Na osnovu tih parametara treba proceniti da li su postojeći mehanizmi i institucije dovoljni za odgovor na potencijalna krizna stanja i ako nisu na koji ih način treba promeniti.⁵ Danas su sve aktuelnija i značajnija istraživanja koja prikazuju tzv. "kriznu matricu". Naime, na osnovu uspostavljenih kriterijuma predvidljivosti⁶ i mogućnosti uticaja na krizu⁷ moguće je razlikovati nekoliko klasa kriza. U tom smislu je konstruisana matrica sa četiri polja, koja omogućava da se grubo proceni izloženost različitim tipovima kriza, njihovoj učestalosti i važnim protivmerama. Razlikuju se četiri osnovna tipa krize: konvencionalna kriza, neočekivana, neupravljiva i fundamentalne krize. Dok se konvencionalne ili neočekivane krize odigravaju kao prostorno-vremenski izolovani događaji, fundamentalne krize takođe započinju iznenada, ali traju tokom dugog perioda, pri tome se menjajući.⁸ Istraživanja novijeg datuma koja se bave socijalnim krizama kao pojavama i fenomenima, uvode i pojam "moderne krize" i objašnjavaju je kao tipičnim proizvodom društva u kome živimo. Moderne krize su produženi periodi ozbiljnih pretnji i visoke nesigurnosti, koji se šire do nivoa visoke politike i remete širok krug socijalnih političkih i organizacionih procesa. One su haotični i dinamični procesi, a ne izolovani događaji uredno raspoređeni u linearnoj vremenskoj skali. Krize mogu tinjati, razbuktavati se, prelaziti u stanje vanrednih situacija, u zavisnosti koliko od obrazaca samog fizičkog događaja, tako i od njihove interpretacije u medijima, politici i javnosti uopšte. U većini analiza se ističe da moderna kriza ima endemična svojstva, tj. ona je

³ Kriza je veoma popularan i široko korišćen termin, iako nema saglasnosti o njegovom značenju. Čak se navodi da popularnost termina stvara teškoće u njegovom definisanju. Oblast kriza je zapravo loše definisana, nalikujući na mnoštvo naučnika iz različitih disciplina – sociologija katastrofa, javna uprava, političke nauke, međunarodni odnosi, politička i organizaciona psihologija, ali i informatičari i epidemiolozi. Jednu od najprihvatljivijih savremenih definicija kriza daje Rozental, navedeći da je ona ozbiljna pretnja osnovnim strukturama i fundamentalnim vrednostima i normama socijalnog sistema, koja, u uslovima vremenskog pritiska i nesigurnih okolnosti, zahteva donošenje kritičnih odluka. Rosental, U., Charles and Paul t'Hart, *The World of Crisis Management*, in: *Coping with Crises*, 1989.

⁴ Vanredna situacija je stanje kada su rizici i pretnje ili posledice opasnosti po stanovništvo, životnu sredinu i materijalna dobra takvog obima i intenziteta da njihov nastanak ili posledice nije moguće sprečiti ili otkloniti redovnim delovanjem nadležnih organa ili službi, zbog čega je za njihovo ublažavanje otklanjanje neophodno upotrebiti posebne mere, snage i sredstva uz pojačan režim rada.

⁵ Barić, R., Upravljanje krizama u EU, pouke za Republiku Hrvatsku, International Conference "Crisis Management Days", Velika Gorica, 2011., Šire: Boin, Arjen, Ekengren et al., *Functional Security and Crisis Management Capacity in the EU: Setting the Research Agenda*, Leiden University Crisis Research Center, 2006.

⁶ Predvidljivost je jedna od najznačajnijih karakteristika kriza i skoro svaki put kada se neka dramatična kriza dogodi, u javnosti se javljaju debate o tome da li ju je bilo moguće predvideti.

⁷ Definisanje mogućnosti uticaja na krizu je čak i teže nego u slučaju predvidljivosti, budući da je neophodno razlikovati proaktivne i reaktivne mogućnosti uticaja.

⁸ Boin, R., Lagadec., *Preparing for the Future, Critical Challenges in Crisis Management*, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, Vol. 8, No. 4, 2000.

logičan korelat sve složenijih sistema koji iz tehnoloških, finansijskih ili političkih razloga ne mogu da prate zahteve bezbednosti. Štaviše, moderne krize imaju tendenciju samoovekovečenja.⁹

Nažalost, misao o krizama, posebno na našim prostorima je još u začetku, a praktično postupanje u kriznim situacijama je na granici neosmišljenog i paničnog reagovanja i po mišljenju nekih teoretičara, liči na krajnje instinktivnu reakciju. Praktičari u raznim oblastima, počevši od politike, ekonomije, do zaštite životne sredine, i na različitim nivoima, od državnog, preko regionalnog do lokalnog, na krize najčešće odgovaraju reaktivno, situacijski i ishitreno, bez strateške vizije i bilo kakvog kratkoročnog ili dugoročnog plana.¹⁰ Potreba dinamičkog, proaktivnog i strateškog pristupa naročito je neophodna u procesu planiranja zaštite kritične infrastrukture u uslovima različitih tipova kriznih i vanrednih situacija. Pre nego je sintagma "kritična infrastruktura" postala izuzetan predmet interesovanja u brojnim analizama koje su se odnosile na terorizam i unutrašnju bezbednost, pojam "infrastruktura" osamdesetih godina je bio referentna tačka kreatora javne politike i bezbednosti. Naime, zbog sve većeg rizika povredljivosti i isključivanja iz redovnog funkcionisanja bilo je potrebno za svaki sistem pojedinačno predvideti odgovarajuće mere. Infrastruktura se posmatrala kao logistička funkcija kojom se obezbeđuju povoljni uslovi za kvalitetno obavljanje drugih funkcija logističke podrške. Porastom opasnosti od asimetričnih pretnji, naročito terorizma, u savremenim teorijskim analizama, ali i u praksi, sve je prisutniji izraz "kritična infrastruktura". Neposredno nakon terorističkih napada od 11. septembra, kritična infrastruktura je postala bitan i suštinski deo nacionalne bezbednosti, a njena zaštita predstavlja jedan od prioriteta svake države.

MERE I INICIJATIVE ZA ZAŠTITU KRITIČNE INFRASTRUKTURE

Iako su u SAD i Evropi postojali različiti stavovi o rizicima i pretnjama koji mogu da ugroze opštu sigurnost nacije i kritična nacionalna dobra, ubrzo je formirano zajedničko opredeljenje na dva nivoa: koji resursi predstavljaju kritičnu infrastrukturu i koje mere su neophodne u njihovoj zaštiti. Resursi identifikovani kao ključna kritična infrastruktura uglavnom obuhvataju: sistem snabdevanja električnom energijom, finansijski i bankarski sistem, telekomunikacije, skladišta i transport gasa i naftnih proizvoda, sistem za vodosnabdevanje, sektor transporta, industriju, službe u vanrednim situacijama, policiju, vatrogasnu službu, kao i sektor odgovoran za kontinuitet funkcionisanja vlade.¹¹ Druga sistematizacija usmerena je na 11 sektora u koje spadaju: voda, agrarni sektor i hrana, službe u vanrednim situacijama, oblast javnog zdravstva, industrijski sektor, energija, telekomunikacije, transport, finansije i bankarstvo, hemijske i dr. hazardne supstance, poštanske usluge i usluge isporučivanja.¹² U nacionalnoj strategiji zaštite kritične infrastrukture i ključnih materijalnih dobara SAD (Bela kuća, 2003a:9) identifikovani su osnovni elementi infrastrukture koje je neophodno zaštititi u uslovima različitih kriznih situacija: sektor hrane i agrokulture obuhvata 1.912.000 farmi i 87.000 plantaža, sektor vodosnabdevanja obuhvata 1.800 federalnih rezervoara i 1.600 lokalnih kapaciteta za vodosnabdevanje, oblast javnog zdravstva odnosi se na 5.800 registrovanih bolnica. Bazna industrija, koja je u funkciji odbrambenog sistema sadrži 250.000 firmi i 215 industrija, dok telekomunikacije obuhvataju 2 milijardi milja kablova. Energetski sektor je podeljen na oblast električne energije, koja poseduje 2.800 energetskih postrojenja, i oblast nafte i gasa, koja ima 300.000 produktivnih objekata. Resursi transporta su veoma raznovrsni i sadrže: 5.000 javnih aerodroma, 120.000 milja glavnih puteva, 590.000 mostova, 2.000.000 milja gasovoda, 300 luka, 500 glavnih, urbanih i javnih prelaza. Finansijski sektor obuhvata 26.000 osiguravajućih institucija. Hemijska industrija koja se koristi

⁹ Kešetović, Ž., Teorijski koncept krize, u: *Krizni menadžment, Prevencija kriza*, Fakultet bezbednosti, Beograd, 2002.

¹⁰ Funda, D., Majić, T., Upravljanje krizom, International Conference "Crisis Management Days", Velika Gorica, 2011.

¹¹ Moteff, J., Risk Management and Critical Infrastructure Protection: Assessing, Integrating and Managing Threats, Vulnerabilities and Consequences, Report for Congress. Resources, Science and Industry Division, Congressional Research Service, 2005.

¹² Radvanovsky, R., Critical Infrastructure (Homeland Security and Emergency Preparedness). New York: Taylor & Francis Group, 2006.

zastupljena je sa 66.000 postrojenja. U ključna dobra ulaze i nacionalni spomenici i ikone, kojih je 5.800 i računaju se kao istorijske znamenitosti; postrojenja nuklearnih elektrana ima 104, kao i 80.000 nasipa.¹³ Pored toga, identifikovana su osnovna ministarstva koja moraju da preuzmu nadležnost u zaštiti nacionalne imovine. Ministarstvo nacionalne bezbednosti, Ministarstvo odbrane i unutrašnjih poslova svakako nose glavnu odgovornost, ali svoju obavezu preuzeli su i Ministarstvo energetike, pravde, državne uprave. Takođe, Ministarstvo zdravlja i javnih službi, Agencija za zaštitu životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede i Ministarstvo finansija učesnici su vladinih aktivnosti koje se odnose na zaštitu vitalne nacionalne infrastrukture. Takođe, EU je učinila značajne napore u analizi kritičnih resursa i preduzela je značajne korake u zaštiti istih. Savet Evrope je 24. juna 2004. godine zatražio od Komisije da pripremi sveobuhvatnu strategiju zaštite kritične infrastrukture. U odgovoru je Komisija 20. oktobra 2004. godine usvojila dokument koji se odnosio na terorizam kao potencijalnu opasnost. Dokument je dobio naziv "Zaštita kritične infrastrukture u borbi protiv terorizma" koji predlaže jasne sugestije o tome šta bi poboljšalo evropsku prevenciju, spremnost i odgovor na teroristički napad koji pogađa kritičnu infrastrukturu. Savet je usvojio nameru Komisije da predloži Evropski program za zaštitu kritične infrastrukture (EPZKI/EPCIP) i saglasio se oko aranžmana Komisije za Informacionu mrežu za upozoravanje o kritičnoj infrastrukturi (IMUKI/CIWIN). U novembru 2005. godine Komisija je usvojila Zeleni papir o Evropskom programu za zaštitu kritične infrastrukture (EPZKI/EPCIP) koji izlaže politička opredeljenja za ustanovljavanje EPZKI-ja i IMUKI-ja od strane Komisije. U Odluci Saveta za pravosuđe i unutrašnje poslove iz decembra 2005. godine od Komisije je zatražen nacrt Evropskog programa za zaštitu kritične infrastrukture. Cilj evropske politike u ovom području predstavlja osiguravanje prikladnog i jednakog stepena zaštite za postrojenja odabrane kritične infrastrukture, što je izvodivo jedino na osnovu zajedničkog evropskog okvira za zaštitu kritične infrastrukture. Zanimanje EU za kritičnu infrastrukturu zemalja članica¹⁴ proističe iz opasnosti da bi razaranje ili poremećaj izvesne kritične infrastrukture u jednoj zemlji članici mogli neposredno doticati druge zemlje članice. U takvim slučajevima, zaštitne mere su onoliko snažne koliko je to njihova najslabija karika.¹⁵ U ovom smislu EU definiše takozvanu Evropsku kritičnu infrastrukturu kao onu koja se sastoji od onih fizičkih resursa, službi, uređaja, informacione tehnologije, sigurnosti mreža i infrastrukture, bezbednosne, ekonomske ili socijalne dobrobiti: bilo a) dve ili više zemalja članica, bilo b) tri ili više zemalja članica. Evropska Komisija je identifikovala sledeće oblasti kritične infrastrukture: energija, informacione i komunikacione tehnologije, voda, hrana, finansije, građanske vlasti, javni i pravni poredak i sigurnost, saobraćaj, hemijska i nuklearna postrojenja, kosmos i naučno istraživanje.

Uočljivi su i naponi susednih država da zaokruže proces identifikacije kritične infrastrukture. Prema Rezoluciji Vlade Republike Slovenije iz 2010. godine, kritična infrastruktura u Republici Sloveniji od nacionalnog značaja uključuje sva dobra i službe koja su suštinska za državu i čije bi narušavanje ili uništavanje imalo veliki uticaj na nacionalnu bezbednost, ekonomiju, vitalno društveno funkcionisanje, zdravlje, bezbednost, zaštitu, kao i na celokupno društveno blagostanje.¹⁶ Republika Hrvatska je u nacrtu Strategije nacionalne bezbednosti, u delu koji se odnosi na pretnje materijalnim dobrima navela sledeće pretnje: ugrožavanje kritične nacionalne infrastrukture, ugrožavanje infrastrukturne sigurnosti, klimatske promene i narušavanje životne sredine. Ugrožavanje kritične nacionalne infrastrukture predstavlja potencijalnu pretnju za sveukupno funkcionisanje društva i države, kao i nacionalnu sigurnost. Kritična nacionalna infrastruktura obuhvata objekte, usluge,

¹³ Purpura, P., *Terrorism and Homeland Security*, The Maple-Vail Book Manufacturing Group, British Library Cataloguing in Publication Data, 2007.

¹⁴ Nemačka identifikuje sledeće sektore kritične infrastrukture: energetiku, saobraćaj i transport, informacionu tehnologiju i telekomunikacije, hazardne supstance, finansije, investicije i osiguranje, vladina administracija i pravosuđe, javne službe. Holandija ima sličan pristup ovom problemu i opredeljena je da su kritični resursi: voda za piće, hrana, energetski sektor i telekomunikacije, finansije, zdravstveni kapaciteti, sistem vodosnabdevanja, sistem javne bezbednosti, zakon i red, pravosuđe, administracija i transport.

¹⁵ Boin, A., Rhinhard, M., Prezelj, I., *et al.*, Shocks without Frontiers – Transnational Breakdowns and Critical Incidents: What Role for the EU?, *European Policy Center Issue Paper*, 42, Brussels, 2005.

¹⁶ Resolution of the Government of the Republic of Slovenia, No. 80000-2/2010/3 of 19 April 2010.

sastave (promet, energetiku, komunikacijsko-informacione sisteme, finansijsko-bankarske sastave, javnu upravu, zdravstvo, hranu, vodu) koje podržavaju ekonomski, politički i društveni život u zemlji. Takođe, navodi se da kritični resursi mogu biti ugroženi velikim nesrećama, pojedinačnim sabotажama, neprijateljskim delovanjem od strane druge države, kao i terorizmom. U ovom dokumentu se, međutim, navodi da je kritična infrastruktura ugrožena i lošim upravljanjem, upravljanjem koje je suprotno javnom interesu, a predstavlja lični i grupni interes.¹⁷

Zaštita kritične infrastrukture unutar EU, kao i u susednim državama je izuzetno složeno pitanje, koje nalaže da države preduzmu niz koraka u ovom području, ali će prvo svaka država pojedinačno biti suočena sa velikim konceptualnim i sistemskim izazovom. Države EU suočene su sa činjenicom da je u novom konceptu upravljanja kriznim i vanrednim situacijama prioritet zaštita nacionalnih resursa. Takođe, jasno su koncipirani i osnovni resursi za upravljanje kritičnom infrastrukturom u kriznim i vanrednim situacijama i njih čine: ljudski resursi, materijalni resursi, prostor, resursi znanja i informacija, infrastruktura, finansijski resursi i vreme.

ODNOS REPUBLIKE SRBIJE PREMA ZAŠTITI KRITIČNE INFRASTRUKTURE

Republika Srbija učinila je značajne napore u stvaranju integrisanog sistema zaštite i spasavanja koji bi na adekvatan način odgovorio u uslovima ugrožavanja kritičnih nacionalnih resursa. Zakonom o vanrednim situacijama, koji je usvojen 2009. godine, država se opredelila da Ministarstvo unutrašnjih poslova bude nadležno za izradu Procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, te je dostavlja Vladi na usvajanje. Autonomne pokrajine, jedinice lokalne samouprave, ministarstva i drugi organi i organizacije izrađuju Procenu ugroženosti u delu koji se odnosi na njihov delokrug i dostavljaju je Ministarstvu unutrašnjih poslova. Istim zakonom u članu 46 propisuje se da se Procenom ugroženosti identifikuju izvori mogućeg ugrožavanja, sagledaju moguće posledice, potrebe i mogućnosti sprovođenja mera i zadataka zaštite i spasavanja od elementarnih nepogoda i drugih nesreća. Procena ugroženosti sadrži naročito: 1) karakteristike teritorije, kritična postrojenja, kritična mesta i prostore sa gledišta ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, sa eventualnim prekograničnim efektima udesa; 2) povredljivost teritorije od elementarnih nepogoda i drugih nesreća; 3) analizu mogućih posledica od elementarnih i drugih nesreća; 4) potrebe i mogućnosti za zaštitu ljudi, materijalnih dobara i životne sredine od posledica elementarnih i drugih nesreća. Vlada Republike Srbije je na osnovu člana 45, stav 4, Zakona o vanrednim situacijama (*Službeni glasnik RS*, br. 111/09) donela Uredbu o sadržaju i načinu izrade plana zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama. Ovim dokumentom, pored već navedenih elemenata Procene ugroženosti, koji su definisani u Zakonu o vanrednim situacijama, predviđa se da će deo Procene biti i procena kritične infrastrukture sa gledišta elementarnih nepogoda i drugih većih nesreća. U Srbiji se ovom uredbom prvi put uvodi pojam kritične infrastrukture, ali i dalje bez jasnog definisanja o kojim je elementima ili oblastima infrastrukture reč. Takođe, nisu određeni subjekti koji bi snosili odgovornost u zaštiti kritične infrastrukture. U narednom periodu predviđa se i donošenje Uputstva o metodologiji za izradu procene ugroženosti i izradu planova za zaštitu i spasavanje. Takođe, pitanje kritične infrastrukture može se prepoznati i u drugim normativnopravnim dokumentima koji su predlagani u Republici Srbiji i koji su predstavljali novi korak u njenoj zaštiti. Vlada Republike Srbije je 19. 9. 2002. godine podnela Narodnoj skupštini predlog Zakona o fizičko-tehničkom obezbeđenju objekata. Tako se u članu 8 predloga ovog zakona predlaže da objekti od strateškog značaja za Republiku Srbiju ili njene građane, ili koji predstavljaju povećanu opasnost za život i zdravlje ljudi, moraju imati fizičko i tehničko obezbeđenje. Kao obavezno obezbeđeni objekti navode se:¹⁸ 1) objekti za proizvodnju, preradu, distribuciju i skladištenje nafte, naftnih derivata i gasa; 2) objekti za proizvodnju, preradu,

¹⁷ U dokumentu se takođe navodi da je Republika Hrvatska posebno osetljiva na ugrožavanje kritične infrastrukture jer joj njena veličina resursi kojima raspolaže ne omogućavaju da u punoj meri razvije alternativne i reduktantne sastave, a ova osetljivost povećava se povezanošću brojnih sektora sa sektorima drugih država.

¹⁸ Pod obavezno obezbeđenim objektima smatraju se i prostor na kojem se nalaze ti objekti i čine njihov sastavni deo, kao i prateći objekti koji su u funkciji tih objekata.

distribuciju i skladištenje vode; 3) objekti za proizvodnju i distribuciju električne energije; 4) objekti u kojima se proizvode, koriste ili skladište radioaktivne i druge opasne i štetne materije; 5) objekti od značaja za saobraćaj u svim vrstama saobraćaja; 6) objekti u kojima se drže stvari od izuzetnog značaja za nauku, kulturu i umetnost; 7) objekti u kojima se okuplja veliki broj ljudi i drugi objekti za koje Vlada utvrdi da se obavezno obezbeđuju.

Ovim nacrtom zakona bilo je propisano da se obezbeđivanje obavezno šticećenih objekata vrši kao poslovna funkcija predviđena u osnovnom, opštem aktu, u skladu sa Planom obezbeđivanja¹⁹ i aktom o organizovanju i vršenju fizičkog obezbeđivanja, koji predstavljaju poslovnu tajnu i na koje saglasnost daje nadležni organ. Obavezno obezbeđene objekte vlasnik odnosno korisnik može obezbediti organizovanjem sopstvene službe ili angažovanjem pravnih lica koja obavljaju delatnost obezbeđivanja objekata, uz saglasnost nadležnog organa. Pored brojnih nedostataka, i ovaj normativnopravni dokument upotpunjuje pitanje zaštite ključnih objekata države.

ZAKLJUČAK

Opšte prihvaćena je činjenica da su krizne i vanredne situacije deo svakodnevnog života i da se sa razvojem društva povećavaju izvori, oblici njihovog javljanja kao i gubici ljudskih života, praćeni ogromnim materijalnim štetama. Kompleksnost kriznih i vanrednih situacija, posebno činjenica da se njihovom pojavom ugrožavaju kritični kapaciteti koji su suštinski u redovnom procesu funkcionisanja društva, navele su većinu država da razviju akcije koje su imale za cilj da: 1.) shvate elemente kritičnosti i ranjivosti različitih unfastruktura države, 2.) definišu mere za smanjenje tih ranjivosti, 3.) osmisle i razviju planove za krizne i vanredne situacije i poslekrizni oporavak, 4.) podstaknu razvoj senzibiliteta kod javnih i privatnih operatera u pogledu problema zaštite kritične infrastrukture, 5.) podrže međunarodnu saradnju. Takođe, u pogledu mera zaštite kritične infrastrukture sve države, uključujući i Republiku Srbiju, moraju da utvrde i redosled postupaka: a) identifikacija kritične infrastrukture, b) izrada mapa kritične infrastrukture, c) razmena informacija, d) osposobljavanje osoblja angažovanih na poslovima i zadacima u sistemima kritične infrastrukture, e) uvežbavanje sistema za zaštitu kritične infrastrukture ili oporavak u slučaju krizne ili vanredne situacije.

LITERATURA

1. Boin, A., Rhinhard, M., Prezelj, I., *et al.* (2005). Shocks without Frontiers – Transnational Breakdowns and Critical Incidents: What Role for the EU?. *European Policy Center Issue Paper*, 42, Brussels.
2. Haddow, G. D., Bullock, J. A. (2006). *Introduction to Emergency Management* (2nd ed.). Elsevier Butterworth-Heinemann.
3. McEntire, D., Myers, A. (2004). Preparing communities for disasters: issues and processes for government readiness. *Disaster Prevention and Management*, 13 (2), 140–152
4. Moteff, J. (2005). Risk Management and Critical Infrastructure Protection: Assessing, Integrating and Managing Threats, Vulnerabilities and Consequences, Report for Congress. Resources, Science and Industry Division, Congressional Research Service.
5. Prezelj, I. (2008). Role of the European Union in the Fight against International Terrorism. In: I. Prezelj (Eds.), *The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans* (pp. 16–34). IOS Press
6. Purpura, P., (2007). *Terrorism and Homeland Security*, The Maple-Vail Book Manufacturing Group, British Library Cataloguing in Publication Data.

¹⁹ Plan obezbeđenja predstavlja opšti akt koji se izrađuje na osnovu procene ugroženosti, procene bezbednosti i procene rizika i posledica, a njime se regulišu sva pitanja fizičko-tehničkog obezbeđivanja, počev od onih koji se odnose na obezbeđivanje finansijskih sredstava za funkcionisanje službe do operativno-stručnih poslova službe, kojima se do detalja razrađuju zadaci i postupci službe u različitim situacijama.

7. Radvanovsky, R. (2006). *Critical Infrastructure (Homeland Security and Emergency Preparedness)*. New York: Taylor & Francis Group.
8. Stohl, M. (2003). The Mystery of the New Global Terrorism: Old Myths, New Realities. In: C. W. Kegley (Eds.), *The New Global Terrorism: Characteristics, Causes, Control*. New Jersey: Prentice Hall.
9. Čaleta, D., (2011). Comprehensive approach to the Management of Risks Related to the Protection of Critical Infrastructure: Public-Private Partnership, in: *Counter-Terrorism Challenges Regarding the Processes of Critical Infrastructure Protection*, Institute for Corporate Security Studies, Ljubljana, Slovenia and Center for Civil-Military Relations, Monterey, USA.